

Wandeling Koppenberg

Melden

Deze lusvormige wandeling leidt je langs de trage wegen van de dorpskern van Melden tot aan de Koppenberg en terug. Je komt te weten waarom de omgeving van de Koppenberg een ideaal decor vormt voor veldritrijders, maar ook tijdens de Eerste Wereldoorlog door de Duitse bezetter gebruikt werd als oefenterrein. In een nog verder verleden liep de Schelde tot aan de kerk van Melden. En de huidige Berchemweg sneed in de jaren zestig van vorige eeuw het dorp Melden middendoor.

Start en parking: kerk Melden, Meldenstraat te Melden.

Bereikbaarheid: De Lijn, Melden Dorp, bus 65 Ruien-Avelgem, bus 66 Melden- Kerkhove-Avelgem of belbus 460 Vlaamse Ardennen.

Toegankelijkheid: Goede wandelschoenen, deels verharde en deels onverharde (bos)wegen.

Afstand:

- Volledige wandeling: 8 km.
- Verkorte wandeling: 5 km

Knooppuntvolgorde: (Bekijk ook de updatekaarten 'Melden' en 'Koppenberg' op de site van Milieufront Omer Wattez: <http://www.milieufrontomerwattez.be/wandelkaart/>)

- Volledige wandeling: kerk-L9-H4-28-L6-27-G9-68-G7-G8-L7-H1-32-H3-H4-L9-kerk (module 1+2)
- Verkorte wandeling: kerk-L9-H4-28-L6-27-Rotelenberg-L8-kerk (module 1+3)

Drankgelegenheid: Café De Koppenberg, Berchemweg 228, Tel. 0470/378223 (woensdag gesloten).

Wandelbeschrijving

Module 1: kerk-L9-H4-28-L6-27

We starten onze wandeling aan de kerk van Melden (**weetje A**). We zoeken de achterkant van deze kerk op en volgen de voetweg (nr. 81) die in een boog rond de kerk loopt. Aan het eind van deze voetweg (= knooppunt **L9**) slaan we links af en 10 meter verder naar rechts. We volgen nu voetweg nr. 57 tot aan de Berchemweg (**weetje B**). We steken deze voorzichtig over en gaan rechtdoor, nog altijd voetweg nr. 57 volgend. Deze slingert zich zigzaggend tot aan de Meldenstraat (met rechts van ons huisnr. 66A). We slaan links af en 100 meter verder rechts af (Onderbos). 100 meter verder, bij het kruispunt met de fietssnelweg (**weetje C**), gaan we rechtdoor. We wandelen 50 meter verder en aan knooppunt **H4** slaan we rechts af, in de voetweg nr. 71, de 'Gote' genaamd, tot aan knooppunt **28**. Aan dit knooppunt slaan we links af (richting knooppunt 27) en volgen de bekende kasseiklassieker 'de Koppenberg'. In het begin bemerken we reeds het hobbelig karakter van de weiden aan beide zijden van de Koppenberg (**weetje D**). Waar de Koppenberg het karakter van een holle weg krijgt zien we planten als Valse salie opduiken, een plant die de indicator is van een zandige bodem (zie 4 op de afbeelding in figuur 5). Waar het 'holle weg-karakter' van de Koppenberg verdwenen is (zie 3 op de afbeelding in figuur 5) hebben we een vrij zicht op de omgeving en moeten we even halt houden en achterom kijken. We kunnen dan even genieten van het panorama dat zich voor ons ontvouwt. We hebben een mooi zicht op de Scheldevallei, het Kluisbos en het Bouvelobos. We stijgen verder op de kasseiweg en voorbij de top van deze 'berg' aan knooppunt **L6** slaan we rechts af en wandelen tot aan knooppunt **27**. De veldweg die we nu

bewandelen is bezaaid met veldstenen (**weetje E**). Aan knooppunt 27 kiezen we voor de volledige of de verkorte wandeling.

Module 2: 27-G9-68-G7-G8-L7-H1-32-H3-H4-L9-kerk (volledige wandeling)

Aan knooppunt **27** slaan we links af (richting knooppunt 68, tevens GR-pad). We genieten van een mooi uitzicht dat aan onze rechterkant te zien is (we hebben een zicht op Zulzeke met het Elenebos en Kwaremont met erachter het Kluisbos). Ongeveer 300 meter verder, aan knooppunt **G9**, slaan we rechts af en dalen langs een buurtweg af tot het kruispunt met de geasfalteerde straat 'Ten Eede'. We slaan links af en meteen terug rechts af. Aan onze rechterkant ligt de hoeve 'Hof ten Eede', een historische hoeve uit de 18de eeuw. De weg wordt terug onverhard en slingert zich naar boven tot aan knooppunt **68**. Hier slaan we links af (richting knooppunt 32) en volgen de asfaltweg. Ongeveer 500 meter verder, aan de ingang van het Koppenbergbos links afslaan, zodat we de bosweg tot knooppunt 32 blijven volgen (via **G7-G8-H1**; eventueel kunnen we als alternatief aan knooppunt G8 de weg naar knooppunt H1 tot 32 nemen). Bij knooppunt **32** volgen we de weg naar knooppunt 28 (links afslaan). De bosweg slingert zich naar beneden tot aan de rand van het bos. Juist vóór knooppunt **H3** verschaft een bord ons informatie over een Duits stormbataljon op de Koppenberg tijdens WO I (**weetje F**). We verlaten het bos en blijven de weg richting knooppunt 28 volgen. Dit grotendeels geasfalteerde traject (de straat heet 'Onderbos') leidt ons langsheen de Scheldevallei. Let eens op het hobbelige karakter van de weiden aan onze linkerkant. Aan knooppunt **H4** (aan de 'Gote') gaan we rechtdoor en volgen we de weg terug tot aan de kerk. We steken de fietssnelweg over, wandelen 100 meter rechtdoor (in de straat 'Onderbos'), slaan links af en even verder vóór huisnr. 66A rechtsaf, de voetweg volgend tot aan de Bercehemweg. Deze verkeersweg oversteken en rechtdoor blijven wandelen op de voetweg tot aan de kerk.

Module 3: 27-Rotelenberg-L8-kerk (verkorte wandeling)

Aan knooppunt **27** slaan we rechts af. Na ca. 100 meter slaan we NIET links af maar volgen we de geasfalteerde straat 'Rotelenberg' rechtdoor. We genieten van een mooi uitzicht aan onze linkerkant (we hebben een zicht op Zulzeke met het Elenebos en Kwaremont met erachter het Kluisbos). Let ook op de hobbelige weiden aan onze rechterkant. We dalen af en na ruim 500 meter, bij het kruispunt met 'Schaatsputte', blijven we de Rotelenberg rechtdoor volgen. Ca. 100 meter verder slaan we links af en volgen nu het betonbaantje, richting knooppunt 29. Na ongeveer 500 meter maken we een haakse bocht naar rechts. 200 meter verder, aan de volgende bocht, slaan we rechts af: voor de lindeboom en brievenbus van huisnr. 11 volgen we voetweg nr. 74 die rechts van de Molenbeek en links van de akker loopt. 50 meter verder steken we het bruggetje over de beek over. De voetweg loopt verder door de tuin van het huis rechts van ons (**weetje G**). We wandelen om het huis heen naar rechts en direct terug links en komen zo op de fietssnelweg terecht waar we rechts afslaan. 100 meter verder verlaten we de fietssnelweg door links af te slaan. We volgen dit met steenslag verhard baantje tot net voor de geasfalteerde Hevelweg. Een 20-tal meter voor de Hevelweg slaan we rechts af en volgen voetweg 54. Deze onverharde weg brengt ons ca. 400 meter verder tot aan de Meldenstraat (tussen huisnr. 43 en 45). We slaan hier links af. 200 meter verder steken we de Berchemweg voorzichtig over en vervolgen onze weg tot aan de kerk van Melden.

Weetjes

Weetje A. Kerk Melden

Bij gebrek aan historisch onderzoek en gegevens kan men de bouwgeschiedenis tot 1650 niet zeker bepalen. De Doornikse kalksteen in de toren en aan de zijkant van de kerk zijn waarschijnlijk resten van een Romaanse kerk. Ook nog sporen van ijzerzandsteen aan de zijkant.

Aan de benedenrand is er begroeiing van Iep en Gewone esdoorn.

Weetje B. Voetweg 57 en de Berchemweg.

Voetweg 81 die in een boog rond de kerk van Melden loopt, gaat over in voetweg 57. Deze laatste voetweg volgt het traject van een vroegere afgesneden Scheldemeander. Dit is mooi te zien op de kaart van de Atlas der buurtwegen (1840) en de Poppkaart (= kadasterkaart van rond 1850).

Fig. 1: De omgeving van het dorp Melden in de omgeving van de kerk anno 1840 (Atlas der buurtwegen).

Fig. 2: De omgeving van het dorp Melden in de omgeving van de kerk anno 1850 (Popp-kaart).

Op beide kaarten is de Schelde aan de bovenkant van de kaart waar te nemen (waar ze een bocht van 90° maakt). De vroegere Scheldemeander ligt ten zuiden van de Schelde. Merk op dat het grondgebied binnen deze Scheldemeander toebehoorde aan de gemeente Petegem. Logisch, aangezien dit gebied zich in een heel ver verleden op de linkeroever van de Schelde bevond, terwijl de kerk van Melden zich op een hoogte aan de rechteroever situeerde.

Een tweede opmerkelijk feit is dat de straat vanuit het zuidoosten van deze kaart een wijde boog rond deze Scheldemeander maakt, om vervolgens terug zuidwest-noordoost te lopen in de richting van Leupegem. De dorpskern situeerde zich vanaf de kerk in een boog rond deze vroegere Scheldemeander. Begin de jaren 60 van vorige eeuw werd de verkeersweg (de huidige Berchemweg N8) dwars door de vroegere Scheldemeander getrokken, waardoor het dorp Melden in feite in tweeën gesplitst werd. Dit wordt mooi geïllustreerd door de topografische kaart van 1969 (zie figuur 3). Ook voetweg 57 werd op die manier doorkruist door dit nieuw aangelegd gedeelte verkeersweg.

De rechte trekking van de Schelde te Melden startte vanaf 1973. Op die manier verdween het bochtige verloop van de Schelde. Op de topografische kaart van figuur 4 zie je een afgesneden stukje van de 'oude' Schelde.

Bron: <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/121255>

Fig. 3: Melden op de topografische kaart (1969).

Fig. 4: De huidige topografische kaart.

Weetje C. De fietssnelweg ligt op de vroegere spoorwegverbinding van Oudenaarde naar Herseaux (Herzeeuw, nabij Moeskroen), spoorlijn 85. Het gedeelte tussen Avelgem en Herseaux werd al in 1881 geopend. Het resterende deel tussen Avelgem en Leupegem werd in 1890 gerealiseerd. Dit spoorwegtraject werd o.a. gebruikt door pendelarbeiders voor de textielarbeid in Noord-Frankrijk. Het reizigersvervoer werd in 1959 stopgezet en een jaar later werd het goederenvervoer beperkt tot Avelgem. Vanaf 1975 bleven er enkel steenkooltreinen van Leupegem tot de electriciteitscentrale van Ruien rijden. Vanaf 2000 werd deze centrale enkel per schip bevoorrad en stopte dus elk spoorverkeer. Tien jaar geleden werd het gedeelte tussen Leupegem en Ruien geasfalteerd, in 2017 kwam het resterende gedeelte tot aan de provinciegrens met Henegouwen aan de beurt. Spoorweg 83 tussen Kortrijk en Ronse had te Avelgem een knooppunt met spoorlijn 85 en werd voor pendelarbeid naar het Waalse steenkoolbekken gebruikt.

Weetje D: Grondverschuivingen in de Vlaamse Ardennen

De verklaring van het hobbelig karakter van de weiden, die we links en rechts van ons waarnemen als we deze bekende kasseiklassieker beklimmen zijn, moeten we zoeken in het verschijnsel 'verglidingen'. Dit verschijnsel zie je op tal van plaatsen in de Vlaamse Ardennen. Bekijken we even figuur 5:

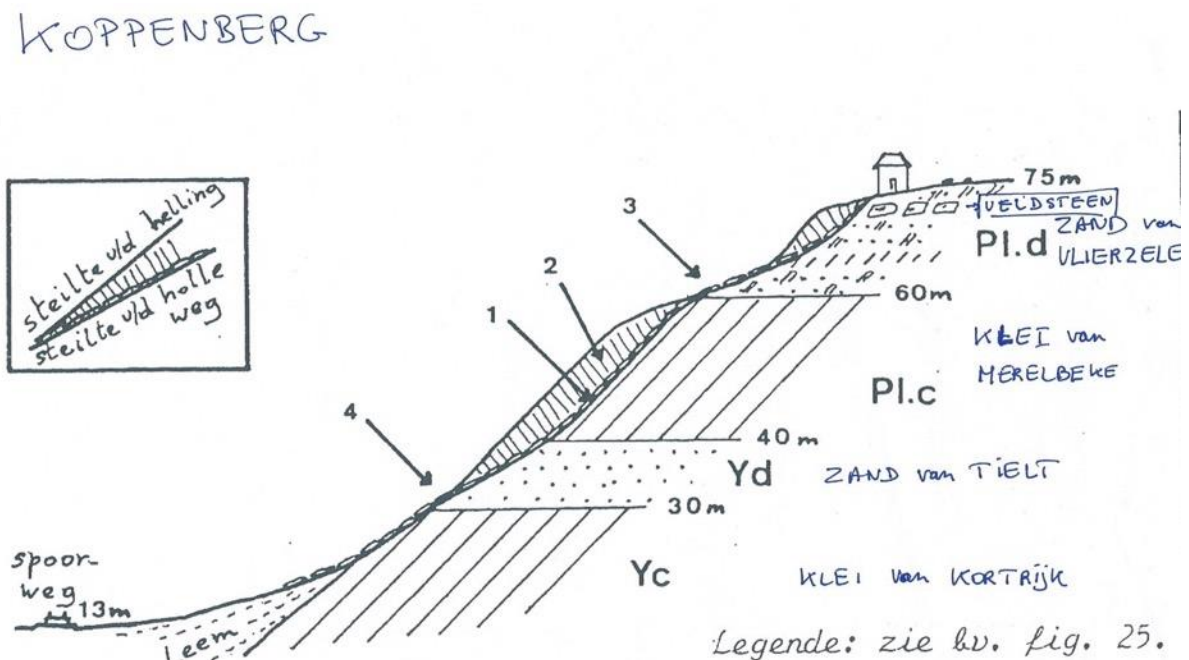

Fig. 5: het geologisch dwarsprofiel langs de holle weg van de Koppenberg te Melden (figuur uit 'Levende aarde in de Vlaamse Ardennen' van M-Chr. Gottigny, 1987).

In de steile helling van de Koppenberg en de Rotelenberg rust de glauconietrijke zandlaag (zand van Vlierzele; Pl.d op fig. 5) op de onderliggende kleilaag (klei van Merelbeke; Pl.c op fig. 5). Het glauconiet is een mineraal dat als kleine donkergroene korrels in deze zandlaag aanwezig is. Het heeft de eigenschap op te zwellen in de aanwezigheid van water. Welnu, bij er een langdurige regenperiode gaat zo'n zandlaag opzwellen en dus meer volume en gewicht krijgen. De onderliggende kleilaag doet dan dienst als glijbaan. Wanneer bij zo'n type helling de hellingsgraad groter dan 8% bedraagt en er in de laatste decennia ook ontbossing heeft plaatsgevonden, moet men niet verwonderd zijn dat er na een regenrijke winter op een dag een groot stuk van de helling naar beneden komt. De Vlaamse Ardennen zijn 'gezegend' met zo'n situaties. Vandaar dat je hier en daar +/- cirkelvormige kommen met gescheurde grasmat en lager een ongeordend hobbelig reliëf kan waarnemen.

Bekijken we even figuur 6, het schematisch overzicht van de belangrijkste onderdelen van een grondverschuiving:

De niet-verschoven helling volgt de volle lijn A1-B1-C1

De verschoven helling volgt de streepjes-lijn A2-B2-C2

Aan de bovenkant van een verschuiving ontstaat er een 'hoofdsteilrand' (A1-A2)

De onderkant van een verschuiving noemt men de 'voet' (C1-C2)

De afstand tussen de hoofdsteilrand en de voet kan soms een paar honderd meter bedragen

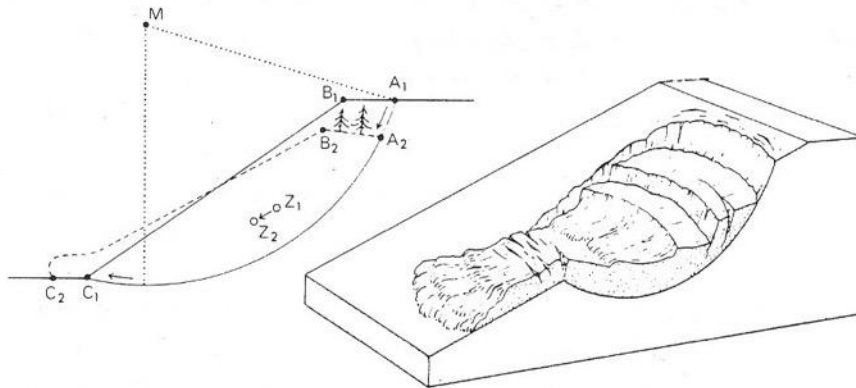

Fig. 6: Schema van een verglijding (uit 'Levende aarde in de Vlaamse Ardennen' van M-Chr. Gottigny, 1987).

Onderstaande foto illustreert heel mooi de verglijdingen 1B en 1C die we vanaf de kasseiweg links en rechts van ons kunnen waarnemen. De 'voet' van de verschuiving zien we voor de holle weg begint. De de met bomen beplante hoofdsteilrand bevindt zich enkele honderden meters verderop.

Foto 1: Zicht op grondverschuiving 1b en 1c met aanduiding van de met bomen beplante hoofdsteilrand (verticale lijnen). Bron: zie figuur 7.

Figuur 7 geeft de zones aan waar zich de afgelopen decennia grondverschuivingen hebben voorgedaan. Merk op dat de hoofdsteilrand zich op telkens op zo'n 70 m hoogte bevindt; dit zijn de plaatsen met het glauconietrijke zand van Vlierzele in de ondergrond. De voet van de verschuivingen komen tot op 30 m hoogte voor.

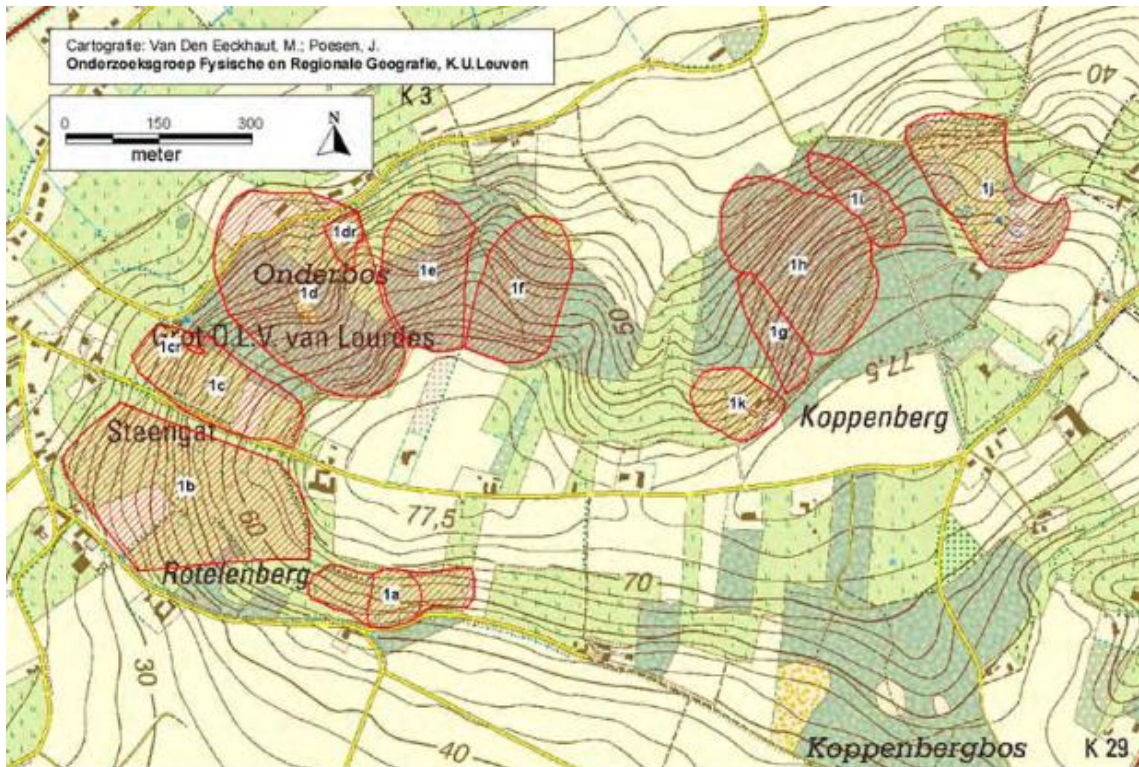

Fig. 7: Grondverschuivingen in de omgeving van de Koppenberg (figuur uit 'inventaris grondvershuivingen in de gemeente Oudenaarde, Van Den Eeckhaut, M., Poesen, J., Verstraeten, G., Govers, G., 2005.

Verkennde studie met betrekking tot massabewegingen in de Vlaamse Ardennen. Rapport in opdracht van Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.').

Weetje E.

Onze ondergrond bestaat vooral uit zand en klei. Je kan er los in woelen, het zijn dus 'losse' gesteenten. In onze bodem vind je niet echt rotsen. Maar op de akkers tref je soms wel stenen aan. Die vaste gesteenten komen hier en daar in dunne lagen voor in onze ondergrond. Figuur 8 geeft ons een overzicht van de opeenvolgende zand- en kleilagen in onze ondergrond.

De stenen die we in de Vlaamse Ardennen vinden zijn hoofdzakelijk zandstenen. Het zijn min of meer hoekige brokken waarin je duidelijk de zandkorrels kunt zien. Ze zijn ontstaan in onze zandlagen. In de loop der duizenden jaren zijn de zandkorrels aan elkaar 'gecementeerd'. Afhankelijk van het soort bindmiddel of 'cement' kunnen we in onze streek drie soorten zandstenen vinden:

- Ijzertzandsteen. Hier zorgde ijzer voor het bindmiddel. We vinden ze vooral terug op de toppen van onze getuigenheuvels waar het roestige Zand van Diest aanwezig is.
- Kalkzandsteen. Hier doet kalk dienst als bindmiddel. We vinden ze terug in het Zand van Lede. De kalkzandsteen die we hier aantreffen wordt ook 'Balegemse steen' genoemd, naar de plaats (Balegem) waar ze ontgonnen wordt. De St.-Hermeskerk van Ronse is een mooi voorbeeld van een kerk gebouwd met deze Balegemse steen.
- Kiezelzandsteen. Hier is silicium het bindmiddel. Kiezelzandstenen vind je terug in het Zand van Vlierzele. Je vindt ze dikwijls terug op akkers op bepaalde hoogten, vandaar de naam 'veldsteen' in de volksmond.

Deze drie zandstenen werden in de Middeleeuwen gebruikt om er duurzame gebouwen mee op te trekken. Vandaar dat je deze drie gesteenten dikwijls aantreft in de onderbouw van onze kerken en andere oude monumenten.

Bron: Levend landschap in de Vlaamse Ardennen, hoofdstuk 5, M-Chr. Gottigny, MOW 2005

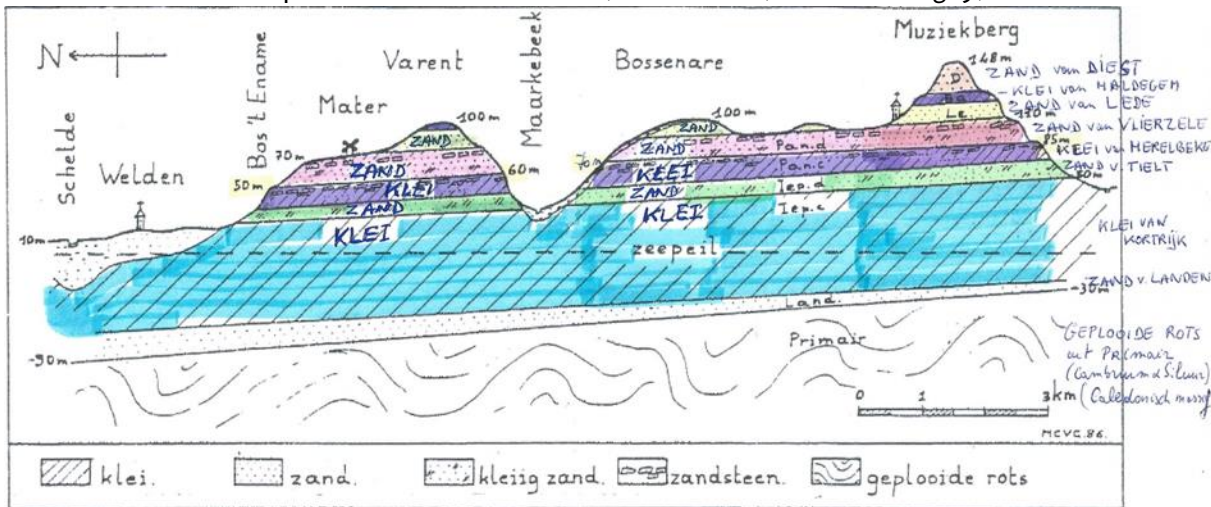

Fig. 8: Dwarsdoorsnede door het reliëf en de geologie van de Vlaamse Ardennen (M-Chr. Gottigny).

Weetje F.

Vanaf 1915 richtte het Duitse leger een aantal stormbataljons op. Het waren elitetroepen die opgeleid werden om nieuwe aanvalstechnieken met handgranaten, vlammenwerpers en machinegeweren uit te voeren. Deze eenheden dienden dan als stoottroepen om met snelle gerichte acties de vijandelijke linies te doorbreken. Elke Duitse legergroep kreeg vanaf 1916 een eigen stormbataljon. Deze omgeving van de Koppenberg aan de Schelde deed dienst als oefenterrein voor de opleiding van zo'n stormbataljon. Zo nam stormbataljon 4 vanaf december 1916 zijn intrek in de kazerne van Oudenaarde om hier in de Vlaamse Ardennen te oefenen. Net omdat de beboste heuvels van de Vlaamse Ardennen zo'n gelijkenis vertoonden met de frontlinies te Ieper en Verdun fungeerde de Vlaamse Ardennen als oefenterrein. Vandaar wellicht ook de aanwezigheid van een loopgrachtennetwerk en bomputten in het Hotondbos te Kluisbergen.

Oefeningen van het Sturm Battalion 4 op de Koppenberg. Collectie Denis Pieters

Oefeningen van het Sturm Batalion 4 op de Schelde
Bron: Stadsarchief Oudenaarde en wikipedia

Soldaten van Sturm Batalion 4 in hun kazerne in Oudenaarde. Collectie Denis Pieters

Weetje G.

Het huis aan de Molenbeek zou naar verluidt een vroegere maalderij met verdwenen watergraanmolen zijn (midden 19de eeuw). Aan de zijgevel naast de beek zouden er nog nog vaag zichtbare sporen van gedichte muuropeningen aanwezig zijn.

Op de Vandermaelenkaart (1850) staat de molen als de 'Gillekens Molen' aangeduid.

Uittreksel uit de Vandermaelenkaart met aanduiding van de twee molens die Melden rijk was.

Bronnen

- Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen deel 15n1, stad Oudenaarde met fusiegemeenten. Uitgave van de Vlaamse gemeenschap D/1996/3241/108
- Inventaris grondvershuivingen in de gemeente Oudenaarde, 'Van Den Eeckhaut, M., Poesen, J., Verstraeten, G., Govers, G., 2005. Verkennende studie met betrekking tot massabewegingen in de Vlaamse Ardennen. Rapport in opdracht van Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.' 2005.

- 'Levend landschap in de Vlaamse Ardennen', hoofdstuk 5, M-Chr. Gottigny, MOW 2005.
- 'Levende aarde in de Vlaamse Ardennen', M-Chr. Gottigny, MOW 1987.
- Historische kaarten via deze link:
<https://play.osm.be/historischekaart.html#11/50.8398/4.4247/osmbenl>

Filip Keirse, augustus 2018